

**«Με ληρολογήματα και χαϊκού στις φαντασίας τα στενά και
στις γωνιές του παιδικού νου»:**

**περιγραφή και ανάπτυξη σχεδίου αξιολόγησης ενός προγράμματος
Φιλαναγνωσίας και Δημιουργικής Γραφής για το Νηπιαγωγείο**

1. Εισαγωγή

Στη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, η *Αξιολόγηση στην Εκπαίδευση* έχει αναπτυχθεί ως ένας αυτόνομος κλάδος των Επιστημών της Αγωγής, ένα πεδίο της εκπαιδευτικής θεωρίας και πρακτικής (Καλαθάκη, 2012), κύριο αντικείμενο του οποίου φαίνεται να είναι τα μέσα και οι διαδικασίες αξιολόγησης των μαθητών, των εκπαιδευτικών, της διδακτικής διαδικασίας και των αναλυτικών προγραμμάτων (Ματσαγγούρας, 2001). Σύμφωνα με τους Fitzpatrick, Sanders και Worthen (2004, όπ. αναφ. στο Χριστοφίδου, 2014), η αξιολόγηση ορίζεται «ως η διαδικασία αναγνώρισης, καθορισμού και εφαρμογής συγκεκριμένων μετρήσιμων κριτηρίων», προκειμένου να προσδιοριστεί η πραγματική αξία, η ποιότητα, η χρησιμότητα και η σημαντικότητα ενός αντικειμένου ή μίας διαδικασίας σε σχέση με τα προκαθορισμένα κριτήρια. Παρόμοια είναι και η προσέγγιση του Tolbert (1978, όπ. αναφ. στο Αναγνώστου, 2008), ο οποίος παρουσιάζει μία επιπλέον διάσταση της εκπαιδευτικής αξιολόγησης, ορίζοντάς την ως διαδικασία που αποσκοπεί στον καθορισμό της αποτελεσματικότητας μιας εκπαιδευτικής προσπάθειας, στον υπολογισμό της επιτυχίας ως προς την υλοποίηση συγκεκριμένων σκοπών και στη διευκόλυνση της λήψης αποφάσεων. Ως εκ τούτου, η διαδικασία της αξιολόγησης φαίνεται να καθιστά δυνατή την αποτίμηση της λειτουργίας ενός συστήματος, ώστε να τροποποιηθούν αναποτελεσματικές δομές με απώτερο σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας των αποτελεσμάτων (Μαρκόπουλος & Λουριδάς, 2010).

Παρά τους περιορισμούς, που συχνά προκύπτουν σε διαδικασίες αξιολόγησης και που αναφέρονται ως επί το πλείστον στη δυσκολία καθορισμού γενικά αποδεκτών, σαφών και μετρήσιμων κριτηρίων, η αξιολόγηση διαδραματίζει έναν εξόχως σημαντικό ρόλο, καθώς δύναται να περιορίσει τις ανεπαρκείς υπηρεσίες, να αναβαθμίσει την ποιότητα ζωής, να εδραιώσει την απόδοση δικαιοσύνης, αναδιαμορφώνοντας παράλληλα τον τρόπο σκέψης των υποκειμένων (Χριστοφίδου, 2014).

Η μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας καταδεικνύει την ύπαρξη διαφορετικών μορφών και τύπων αξιολόγησης. Λαμβάνοντας ως κριτήριο την πορεία της διαδικασίας της ίδιας της αξιολόγησης με βάση τα χρονικά στάδια από τα οποία διέρχεται, η αξιολόγηση διακρίνεται σε προκαταρκτική, διαμορφωτική (ή ενδιάμεση), τελική (ή αθροιστική) και μεταξιολόγηση, ενώ με βάση το κριτήριο της σχέσης που έχουν οι αξιολογητές ως προς το εκπαιδευτικό μέγεθος που αξιολογείται, γίνεται λόγος για εξωτερική ή εσωτερική αξιολόγηση (Αθανασούλα-Ρέππα, 2008 · Dymoke & Harrison, 2008 · Χουλιάρα, 2010).

Επιπροσθέτως, ως μία από τις σημαντικότερες μορφές αξιολόγησης στον χώρο της εκπαίδευσης, αναδεικνύεται η Μέθοδος της Μοντελοποίησης Προγραμμάτων ή Τεχνική της Δομικής Ανάλυσης (Program Modeling ή Structural Decomposition): εκκινώντας από ένα γενικό σύστημα θεωριών, αξιών και αποφάσεων, η μέθοδος αυτή αποτελεί ένα οργανωμένο πλαίσιο τόσο για την επιτυχή δημιουργία και ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων, όσο και για τη μετέπειτα αξιολόγησή τους (Πασιαρδής, 1994). Όπως επισημαίνουν οι Στυλιανίδης και Πασιαρδής (2014), η μέθοδος της Μοντελοποίησης μας επιτρέπει να διαμορφώσουμε μια εννοιολογική αναπαράσταση του αξιολογούμενου προγράμματος, μια συνολική εικόνα των βασικών δομικών του συστατικών στοιχείων. Μέσα από μια σειρά σχεδιαγραμμάτων και γραφικών παραστάσεων, που σε κάθε περίπτωση συνοδεύονται από σχόλια, τα οποία διαφωτίζουν και επεξηγούν τα κεντρικά σημεία του υπό αξιολόγηση εκπαιδευτικού προγράμματος, η Τεχνική της Δομικής Ανάλυσης διασφαλίζει τη νομιμότητα, αντιπροσωπευτικότητα και καταλληλότητά του. Επιπλέον, εστιάζει την προσοχή στις σχέσεις μεταξύ των διαφόρων συστατικών του στοιχείων και παρέχει μία κοινή ορολογία, η οποία ακολούθως δύναται να αξιοποιηθεί τόσο από τους σχεδιαστές προγραμμάτων και από αυτούς που ασχολούνται με την εφαρμογή και υλοποίησή τους όσο και από τους αξιολογητές των εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Πασιαρδής, 1994).

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων αποτελεί αναγκαία διάσταση του σχεδιασμού και της υλοποίησής τους, μια ανοιχτή διαδικασία, η οποία διενεργείται με συγκεκριμένες ερευνητικές μεθόδους, στόχους και κατευθύνσεις και προϋποθέτει τη δημιουργία και εφαρμογή κριτηρίων ελέγχου, προκειμένου να εξαχθούν αξιόπιστα αποτελέσματα, τα οποία όχι μόνο θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη και βελτίωση

των εκπαιδευτικών προγραμμάτων αλλά και της ασκούμενης εκπαιδευτικής πολιτικής των φορέων που τα υλοποιούν (Καλαθάκη, 2012).

Στις επόμενες παραγράφους, θα επιχειρηθεί αρχικά η γενική περιγραφή ενός προγράμματος Φιλαναγνωσίας και Δημιουργικής Γραφής για το Νηπιαγωγείο και στη συνέχεια η ανάλυση στα επιμέρους δομικά του συστατικά στοιχεία, ακολουθώντας τις βασικές αρχές της μεθόδου της Μοντελοποίησης Προγραμμάτων.

2. Τα προγράμματα Φιλαναγνωσίας και Δημιουργικής Γραφής

Ο όρος «Φιλαναγνωσία» αποτελεί μια εύστοχη γλωσσική επιλογή και προσδιορίζει ένα ευρύ φάσμα σημασιών και δράσεων που συνδέονται με τις πολυεπίπεδες σχέσεις παιδιού και βιβλίου (Αρτζανίδου & Κουράκη, 2013). Υπό αυτήν την έννοια, το σχολείο αποτελεί προνομιακό χώρο για την άσκηση δραστηριοτήτων και την υλοποίηση δράσεων που σχετίζονται με το βιβλίο και συμβάλλουν αποτελεσματικά στη θεμελίωση και ανάπτυξη της Φιλαναγνωσίας (Γκλιάου-Χριστοδούλου, 2007).

Από τη μελέτη σχετικών βιβλιογραφικών πηγών διαφαίνεται ότι κεντρικός στόχος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων Φιλαναγνωσίας είναι η πρόσκληση-πρόκληση της ανάγνωσης βιβλίων ακόμα και από παιδιά που δεν αγαπούν το διάβασμα, και η εξοικείωση του παιδιού με το βιβλίο και την ανάγνωση μέσα από τη δημιουργία μιας ιδιαίτερης ατμόσφαιρας και σχέσης μεταξύ του λογοτεχνικού βιβλίου και του αναγνώστη (Τσιλιμένη, 2013 · Αρτζανίδου & Κουράκη, 2013). Η σχέση αυτή φαίνεται να οδηγεί σταδιακά στην αισθητική απόλαυση και καλλιέργεια, στη διεύρυνση των οριζόντων του παιδιού, στην καλλιέργεια της φαντασίας και της γλωσσικής του έκφρασης, στην εκλέπτυνση του συναισθηματικού του κόσμου καθώς και στην ανάπτυξη κριτικής και δημιουργικής σκέψης (Γκλιάου-Χριστοδούλου, 2007). Ερευνητικά ευρήματα από τα επιστημονικά πεδία της κοινωνιογλωσσολογίας, της γνωστικής ψυχολογίας και της Διδακτικής της Γλώσσας καταδεικνύουν την ανάγκη διασύνδεσης του όρου Φιλαναγνωσία με τον γενικότερο όρο «Κοινωνικός Εγγραμματισμός», επισημαίνοντας ότι η διαμόρφωση της θετικής σχέσης του υποκειμένου με την γραπτή ύλη διαμορφώνεται μέσα από συγκεκριμένες κοινωνικές πρακτικές εγγραμματισμού, οι οποίες αναπτύσσονται τόσο σε θεσμικά περιβάλλοντα όσο και σε άτυπα εκπαιδευτικά πλαίσια (Καρακίτσιος, 2012α).

Κεντρική θέση στις κατηγορίες δραστηριοτήτων που αξιοποιούνται τόσο για την επίτευξη των στόχων των προγραμμάτων φιλιαναγνωσίας όσο και για την καλλιέργεια δεξιοτήτων κοινωνικού εγγραμματισμού, έχει μεταξύ άλλων η Δημιουργική Γραφή. Αποτελεί το κατεξοχήν πεδίο σύνδεσης της Λογοτεχνίας με τη δημιουργικότητα και την αισθητική απόλαυση, καθώς τα παιδιά εισάγονται στις αφηγηματικές τεχνικές ενός λογοτεχνικού κειμένου και κατανοούν τα βασικά δομικά του στοιχεία με παιγνιώδη τρόπο, αβίαστα και χωρίς περιορισμούς (Καραγιάννης, 2010). Τα προγράμματα Δημιουργικής Γραφής στην Ελλάδα έχουν σύντομη ιστορία (Τσιλιμένη, 2012), καθώς η Δημιουργική Γραφή εμφανίζεται και αναπτύσσεται τα τελευταία κυρίως χρόνια με τη λειτουργία των εργαστηρίων Δημιουργικής Γραφής υπό την αιγίδα του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου και πιο πρόσφατα σε Πανεπιστημιακά Ιδρύματα σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Δυτική Μακεδονία (Καρακίτσιο, 2012β).

Σύμφωνα με τον Καρακίτσιο (2012β), με τον όρο «*Δημιουργική Γραφή*» - τυπική μετάφραση των ξενόγλωσσων όρων «creative writing» και «écriture creative» - δεν εννοούμε μόνο τη διδασκαλία της λογοτεχνικής γραφής αλλά πρωτίστως το σύνολο των εκπαιδευτικών πρακτικών και στρατηγικών που στοχεύουν στην κατάκτηση των συγγραφικών δεξιοτήτων. Επιπλέον, κεντρικό προσδιοριστικό χαρακτηριστικό της Δημιουργικής Γραφής είναι η διασκέδαση, καθώς συνδέεται σαφώς με δεξιότητες και λειτουργίες που συναντώνται και στο παιγνίδι, με χαρακτηριστικότερες από αυτές την αίσθηση της περιπέτειας, της φαντασίας, του πειραματισμού και της περιέργειας (Καραγιάννης, 2010).

Τα ως άνω αναφερθέντα στοιχεία της Δημιουργικής Γραφής φαίνεται να αξιοποιούν και οι καινοτόμες δράσεις Φιλιαναγνωσίας. Ιδιαίτερα στον χώρο της Προσχολικής Εκπαίδευσης, η ενσωμάτωση δραστηριοτήτων δημιουργικής γραφής σε προγράμματα κοινωνικού εγγραμματισμού των νηπίων διευκολύνει την ανάδειξη του λογοτεχνικού κειμένου, τη μετουσίωση και τη μεταφορά των συναισθημάτων από την ανάγνωση του αρχικού κειμένου του σε ένα νέο κείμενο, ενώ η παράλληλη έκθεση του μικρού αναγνώστη σε ποικίλα αναγνωστικά ερεθίσματα οδηγεί σταδιακά στην εξοικείωσή του με όλα τα είδη της Λογοτεχνίας (Αρτζανίδου & Κουράκη, 2013).

Στη συνέχεια της εργασίας θα γίνει μία σύντομη παρουσίαση του κεντρικού σκοπού και των επιμέρους στόχων ενός προγράμματος Φιλαναγνωσίας και Δημιουργικής Γραφής για παιδιά Νηπιαγωγείου, που εφαρμόστηκε και υλοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2013-2014 και ακολούθως θα διατυπωθεί μία πρόταση Δομημένης Ιεραρχικής Ανάλυσης (Μοντελοποίησης) του εν λόγω προγράμματος.

3. Η εφαρμογή ενός προγράμματος Φιλαναγνωσίας και Δημιουργικής Γραφής στο Νηπιαγωγείο

Το καινοτόμο πρόγραμμα Φιλαναγνωσίας και Δημιουργικής Γραφής με τίτλο «*Με ληρολογήματα και χαϊκού στις φαντασίες τα στενά και στις γωνιές του παιδικού νου*» εφαρμόστηκε για πρώτη φορά κατά το σχολικό έτος 2013-2014 σε Ιδιωτικό Νηπιαγωγείο των Νοτίων Προαστίων με ομάδα 27 νηπίων (17 αγοριών και 10 κοριτσιών). Η κεντρική φιλοσοφία του προγράμματος σχετίζεται με την προσπάθεια γόνιμης παιδαγωγικής αξιοποίησης και δυναμικού συνδυασμού των δραστηριοτήτων Δημιουργικής Γραφής και Φιλαναγνωσίας. Με τις ειδικές διδακτικές τεχνικές και παρεμβάσεις που προτείνονται στο πλαίσιο του συγκεκριμένου προγράμματος, η Φιλαναγνωσία και η Δημιουργική Γραφή δύναται να αποτελέσουν δύο βασικούς πυλώνες της διδασκαλίας της Λογοτεχνίας και γενικότερα του λογοτεχνικού πολιτισμού.

Πέρα από την καλλιέργεια δεξιοτήτων κοινωνικού εγγραμματισμού και δημιουργικής γραφής, η καινοτόμος αυτή δράση, ως πρόγραμμα Πολιτιστικών Θεμάτων, στοχεύει στη γνωριμία και εξοικείωση των νηπίων με πρωτότυπες και παιγνιώδεις ποιητικές δημιουργίες και συνθέσεις, όπως είναι τα ληρολογήματα (limericks) και τα χαϊκού, στη συνειδητοποίηση της διαπολιτισμικότητας της ποιητικής δημιουργίας με την αξιοποίηση έργων γνωστών Ελλήνων και ξένων δημιουργών και στον πειραματισμό τους με πρωτόγνωρες αφηγηματικές ποιητικές φόρμες.

Επιπλέον, με αφορμή την επεξεργασία των ληρολογημάτων του Γιώργου Σεφέρη, που περιλαμβάνονται στο βιβλίο «*Ποιήματα με ζωγραφιές σε μικρά παιδιά*» και των δεκαέξι χαϊκού από την ποιητική του συλλογή «*Ποιήματα*» (1977), τα νήπια όχι μόνο γνωρίζουν έναν μεγάλο Έλληνα ποιητή, αλλά παράλληλα ενθαρρύνονται να συνεργαστούν, για να συνδημιουργήσουν τις δικές τους ποιητικές συνθέσεις, ακολουθώντας τη δομή και την οργάνωση ενός ληρολογήματος ή ενός χαϊκού.

Με βάση τη συνοπτική περιγραφή που προηγήθηκε και με στόχο την πληρέστερη κατανόηση του υπό αξιολόγηση προγράμματος, επιχειρείται στη συνέχεια μια ανάλυση της δομής του συγκεκριμένου Προγράμματος Φιλαναγνωσίας και Δημιουργικής Γραφής (ΠΦΔΓ) με τη Μέθοδο της Μοντελοποίησης Προγραμμάτων (Δομικής Ανάλυσης), οι κεντρικοί θεωρητικοί άξονες της οποίας μελετήθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας.

4. Η πρόταση για τη Δομημένη Ιεραρχική Ανάλυση (Μοντελοποίηση) του προγράμματος

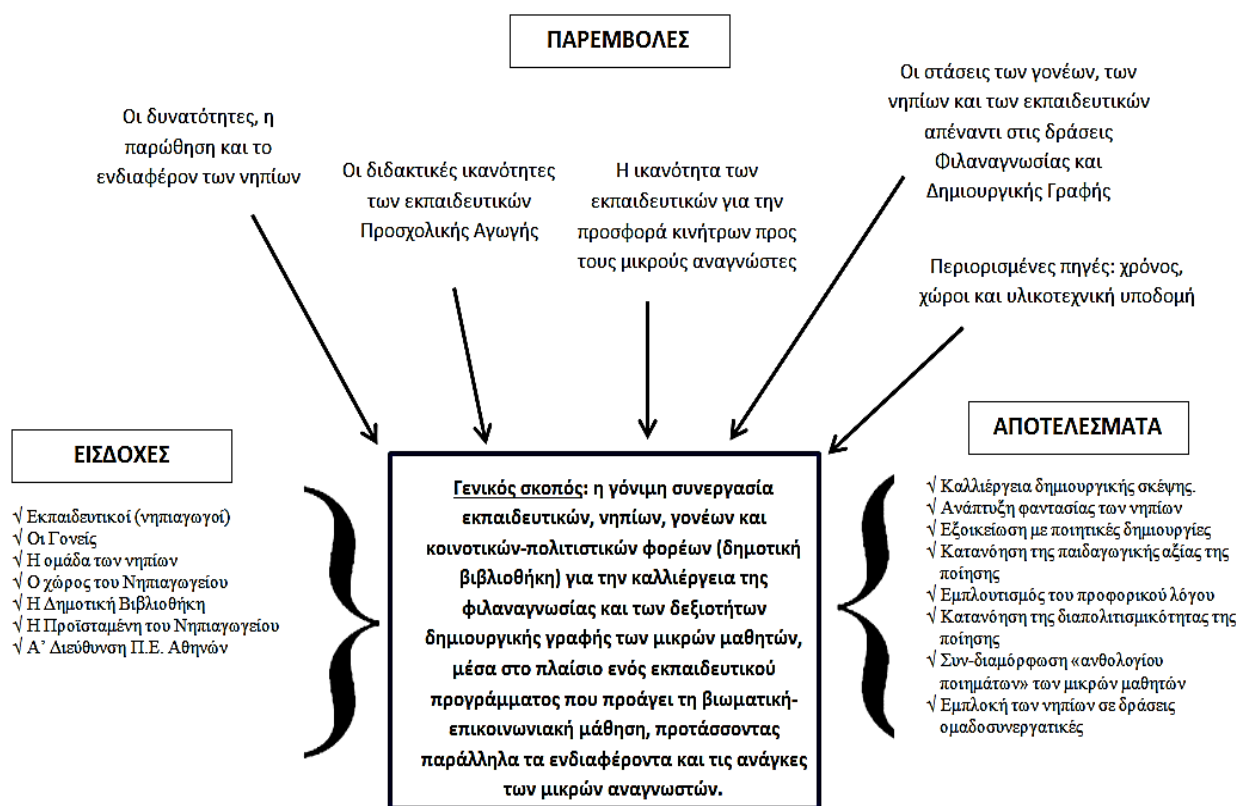
Σύμφωνα με τις αρχές της Μεθόδου Μοντελοποίησης Προγραμμάτων (Program Modeling), όπως επινοήθηκε και εφαρμόστηκε από τον καθηγητή Gary Borich, η εννοιολογική αναπαράσταση ενός προγράμματος επιτυγχάνεται μέσα από μια σειρά σχεδιαγραμμάτων, το καθένα από τα οποία συνοδεύεται από σύντομα σχόλια που επεξηγούν τα βασικότερα σημεία του υπό αξιολόγηση προγράμματος (Στυλιανίδης, 2002). Εκκινώντας από το πλέον γενικότερο επίπεδο και μεταβαίνοντας σταδιακά στο επίπεδο της λεπτομέρειας, αναδύονται τα βασικά δομικά συστατικά του προγράμματος και προσδιορίζονται οι βασικές κατευθύνσεις της αξιολόγησης (Στυλιανίδης & Πασιαρδής, 2014).

Με βάση τις προαναφερθείσες αρχές της Μεθόδου της Μοντελοποίησης, ακολουθεί το **Διάγραμμα 5.1**, το οποίο παρουσιάζει το ΠΦΔΓ στο πιο γενικό του επίπεδο, συμπεριλαμβάνοντας τα τέσσερα βασικά του στοιχεία: τις εισδοχές, τον βασικό σκοπό, τους περιορισμούς ή παρεμβολές και τα γενικά αποτελέσματα¹.

¹ Σύμφωνα με τους Στυλιανίδη και Πασιαρδή (2014), οι εισδοχές αντιπροσωπεύουν οτιδήποτε χρησιμοποιείται από το πρόγραμμα, οι περιορισμοί ή παρεμβολές περιγράφουν οτιδήποτε μπορεί να περιορίζει την υλοποίηση μιας δραστηριότητας, ενώ τα αποτελέσματα αναφέρονται σε όλα όσα παράγονται ή αποτελούν αποτέλεσμα μιας δράσης.

Διάγραμμα 5.1.:

Ο Γενικός Σκοπός, οι Εισδοχές, οι Περιορισμοί
και τα Γενικά Αποτελέσματα του ΠΦΔΓ

Στο κεντρικό κουτί παρουσιάζεται ο γενικός σκοπός του προγράμματος: τονίζεται η σημασία της γόνιμης συνεργασίας εκπαιδευτικών, νηπίων, γονέων και κοινοτικών-πολιτιστικών φορέων (δημοτική βιβλιοθήκη) για την καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας και των δεξιοτήτων δημιουργικής γραφής των μικρών μαθητών, μέσα στο πλαίσιο ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που προάγει τη βιωματική-επικοινωνιακή μάθηση, προτάσσοντας παράλληλα τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των μικρών αναγνωστών. Στα αριστερά του διαγράμματος παρουσιάζονται οι εισδοχές του προγράμματος που είναι όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς: οι εκπαιδευτικοί (νηπιαγωγοί), η ομάδα των 27 νηπίων, οι γονείς, ο χώρος του Νηπιαγωγείου, η Δημοτική Βιβλιοθήκη της περιοχής, η Προϊσταμένη του Νηπιαγωγείου καθώς και η Α' Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Αθηνών.

Τέλος, στη δεξιά πλευρά του διαγράμματος εμφανίζονται τα αποτελέσματα που αποτυπώνουν και προσδιορίζουν τα επιθυμητά αποτελέσματα του υπό αξιολόγηση προγράμματος στη γενική τους μορφή: α. η καλλιέργεια της δημιουργικής σκέψης και η ανάπτυξη της φαντασίας των νηπίων, με παράλληλο πειραματισμό και εξοικείωση με ποιητικές δημιουργίες, ποιητικά παιχνίδια και ποιητικές δομές, β. η επαφή των μικρών αναγνωστών με την ποίηση και η κατανόηση της ιδιαίτερης παιδαγωγικής αξίας του συγκεκριμένου λογοτεχνικού είδους, γ. ο εμπλουτισμός του προφορικού λόγου και της γλωσσικής έκφρασης των παιδιών, δ. η εμπλοκή των νηπίων σε ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, ε. η κατανόηση της διαπολιτισμικής διάστασης της ποιητικής δημιουργίας, στ. η δημιουργία της δικής τους ποιητικής σύνθεσης και ζ. η συν-διαμόρφωση ενός εικονογραφημένου «ανθολογίου ποιημάτων» από τις ατομικές και ομαδικές δημιουργίες των νηπίων.

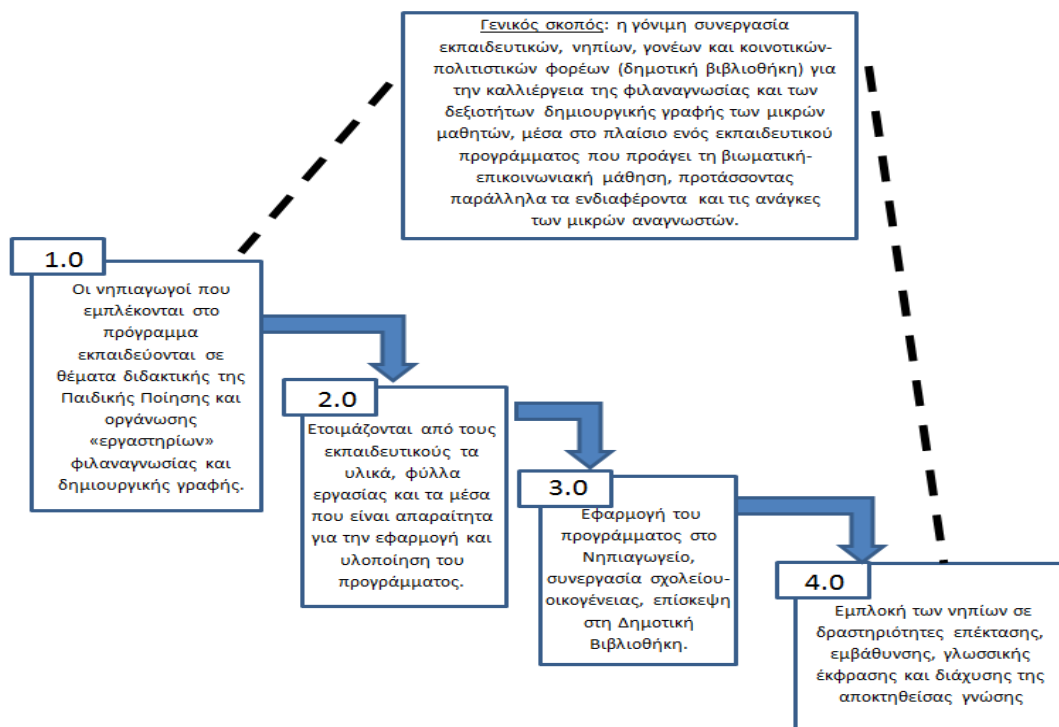
Από τη διαγραμματική απεικόνιση των τεσσάρων βασικών στοιχείων του ΠΦΔΓ που αναλύθηκαν παραπάνω, προκύπτει ότι οι παράγοντες εκείνοι που ενδέχεται να λειτουργήσουν αρνητικά και ανασταλτικά κατά τη διάρκεια υλοποίησης του προγράμματος, οι παρεμβολές ή περιορισμοί, παρουσιάζονται σαν βέλη με κατεύθυνση προς το κεντρικό κουτί. Ενδέχεται να αφορούν τις δυνατότητες, την παρώθηση και το ενδιαφέρον των νηπίων για το υπό διαπραγμάτευση πρόγραμμα, τις διδακτικές δεξιότητες και την επιστημονική κατάρτιση των εκπαιδευτικών Προσχολικής Αγωγής, την ικανότητα των εκπαιδευτικών που εμπλέκονται στην υλοποίηση του προγράμματος για την προσφορά κινήτρων προς την ομάδα των νηπίων, τις στάσεις των εκπαιδευτικών, των γονέων και των νηπίων απέναντι στις δράσεις Φιλαναγνωσίας και Δημιουργικής Γραφής καθώς και γενικότερους περιορισμούς στις διαθέσιμες πηγές (χρόνος, χώρος και υλικοτεχνική υποδομή).

Ακολούθως, η πρώτη αυτή γενική δραστηριότητα του υπό αξιολόγηση προγράμματος αναλύεται περαιτέρω σε επιμέρους δραστηριότητες που παρουσιάζονται με τη μορφή του **Διαγράμματος 5.2**. Πιο συγκεκριμένα, η σχεδιαγραμματική αποτύπωση περιλαμβάνει τις πρωταρχικές δραστηριότητες του ΠΦΔΓ. Όπως φαίνεται από τα βέλη που ενώνουν το κάθε τετράγωνο-πλαίσιο, η πρώτη δραστηριότητα αποτελεί προαπαιτούμενο για την υλοποίηση της δεύτερης, η δεύτερη παρομοίως αποτελεί προαπαιτούμενο για την τρίτη δραστηριότητα κ.ο.κ.

Για τις ανάγκες του συγκεκριμένου προγράμματος Φιλαναγνωσίας και Δημιουργικής Γραφής, η πρώτη δραστηριότητα αφορά την εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών Προσχολικής Αγωγής που εμπλέκονται στο πρόγραμμα, σε θέματα διδακτικής της Παιδικής Λογοτεχνίας/Ποίησης και οργάνωσης «εργαστηρίων» φιλαναγνωσίας και δημιουργικής γραφής. Η δεύτερη δραστηριότητα αναφέρεται στην ετοιμασία και οργάνωση του απαραίτητου εποπτικού υλικού, υποστηρικτικών φύλλων εργασίας, βιβλιογραφικών πηγών και βιβλιογραφίας, εννοιολογικών χαρτών, ηλεκτρονικών πηγών, προβολών διαφανειών και παρουσίασης, με χρήση κατάλληλων λογισμικών, υλικού σχετικού με το υπό αξιολόγηση πρόγραμμα. Η τρίτη δραστηριότητα σχετίζεται α. με την εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος τόσο στον χώρο του Νηπιαγωγείου όσο και στο ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον του κάθε παιδιού με τη συνεργασία γονέων και εκπαιδευτικών και β. με την εκτός σχολικής μονάδας επίσκεψη στη Δημοτική Βιβλιοθήκη της περιοχής. Τέλος, η τέταρτη δραστηριότητα αφορά την περαιτέρω εργασία των νηπίων πρωτίστως με δημιουργικές δραστηριότητες επέκτασης, εμβάθυνσης, γλωσσικής έκφρασης και διάχυσης της αποκτηθείσας γνώσης μέσα από αναρτήσεις των δράσεων φιλαναγνωσίας και δημιουργικής γραφής στην ιστοσελίδα της σχολικής μονάδας.

Διάγραμμα 5.2.:

Ο Γενικός Σκοπός και οι Τέσσερις Κύριες Δραστηριότητες του ΠΦΔΓ

Αυτές οι τέσσερις πρωταρχικές δραστηριότητες αποτελούν ένα πρώτο επίπεδο ανάλυσης του προγράμματος. Ωστόσο, για την πληρέστερη κατανόηση των πολλαπλών αποτελεσμάτων και του πολυεπίπεδου τρόπου, με τον οποίο συνδέονται οι δραστηριότητες μεταξύ τους, σκιαγραφείται στη συνέχεια μια λεπτομερέστερη παρουσίαση της δυναμικής του προγράμματος. Τα τέσσερα Διαγράμματα (5.3, 5.4, 5.5, και 5.6) που ακολουθούν, αποτυπώνουν τις τέσσερις προαναφερθείσες πρωταρχικές δραστηριότητες σε μεγαλύτερη λεπτομέρεια δομικής ανάλυσης.

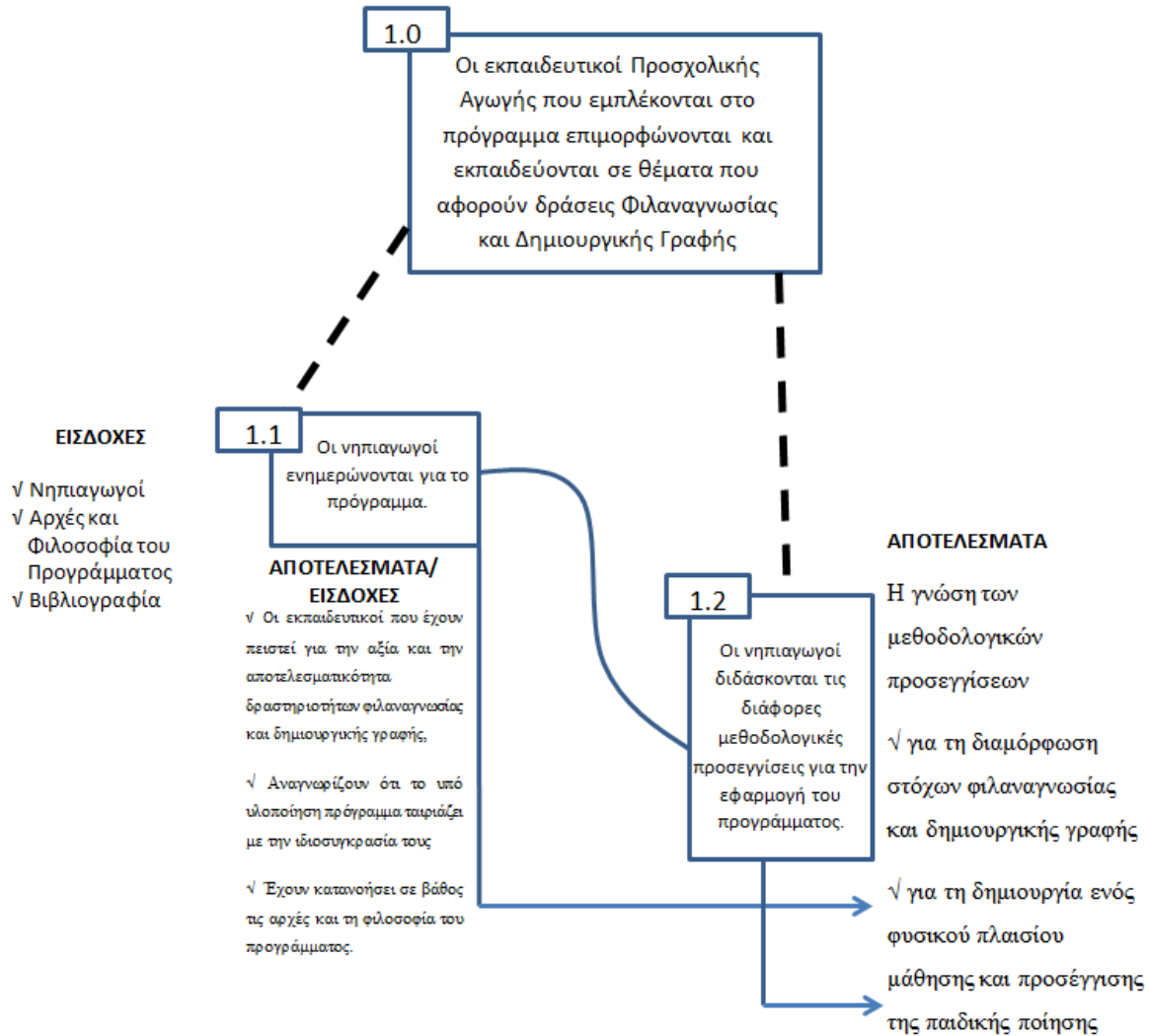
Συγκεκριμένα, στο **Διάγραμμα 5.3** φαίνεται ότι η εκπαίδευση και επιμόρφωση των νηπιαγωγών που εμπλέκονται στο πρόγραμμα χωρίζεται σε δύο επιμέρους δραστηριότητες. Η πρώτη δραστηριότητα (1.1.) αφορά την ενημέρωση των εκπαιδευτικών Προσχολικής Αγωγής για το ΠΦΔΓ και την παιδαγωγική του αξία και η δεύτερη (1.2.) την ενημέρωσή τους σχετικά με τις διάφορες μεθοδολογικές προσεγγίσεις και στρατηγικές, προκειμένου να είναι σε θέση να εφαρμόσουν και να υλοποιήσουν με επιτυχία το πρόγραμμα. Όσον αφορά την πρώτη δραστηριότητα, στις εισδοχές περιλαμβάνονται οι νηπιαγωγοί που εμπλέκονται στο πρόγραμμα, οι γενικότερες αρχές και φιλοσοφία του προγράμματος καθώς και η σχετική ελληνική και ξένη βιβλιογραφία. Στα αποτελέσματα αυτής της δραστηριότητας παρουσιάζονται οι εκπαιδευτικοί που έχουν πειστεί (μέσω της προηγηθείσας ενημέρωσης) για την αξία και την αποτελεσματικότητα δραστηριοτήτων φιλιαναγνωσίας και δημιουργικής γραφής, αναγνωρίζουν ότι το υπό υλοποίηση πρόγραμμα ταιριάζει με την ιδιοσυγκρασία τους και έχουν κατανοήσει σε βάθος τις αρχές και τη φιλοσοφία του προγράμματος.

Τα αποτελέσματα της πρώτης δραστηριότητας γίνονται ακολούθως οι εισδοχές για τη δεύτερη δραστηριότητα (1.2.) του πρώτου αυτού επιπέδου ανάλυσης. Με παρόμοιο τρόπο, τα αποτελέσματα της δραστηριότητας αυτής, η γνώση δηλαδή των μεθοδολογικών προσεγγίσεων για τη διαμόρφωση στόχων φιλιαναγνωσίας και δημιουργικής γραφής, καθώς και για τη δημιουργία ενός φυσικού πλαισίου μάθησης και προσέγγισης της παιδικής ποίησης, λειτουργούν ως σύνδεσμος με την επόμενη κύρια δραστηριότητα του προγράμματος (την ετοιμασία και οργάνωση του εποπτικού υλικού και των μέσων που κρίνονται απαραίτητα για την επιτυχή υλοποίηση του προγράμματος).

Η επιμέρους ανάλυση αυτής της δεύτερης κατά σειρά κύριας δραστηριότητας του προγράμματος απεικονίζεται στη συνέχεια στο Διάγραμμα 5.4.

Διάγραμμα 5.3.:

Οι Δραστηριότητες κατά τη διάρκεια της Εκπαίδευσης των Εκπαιδευτικών Προσχολικής Αγωγής

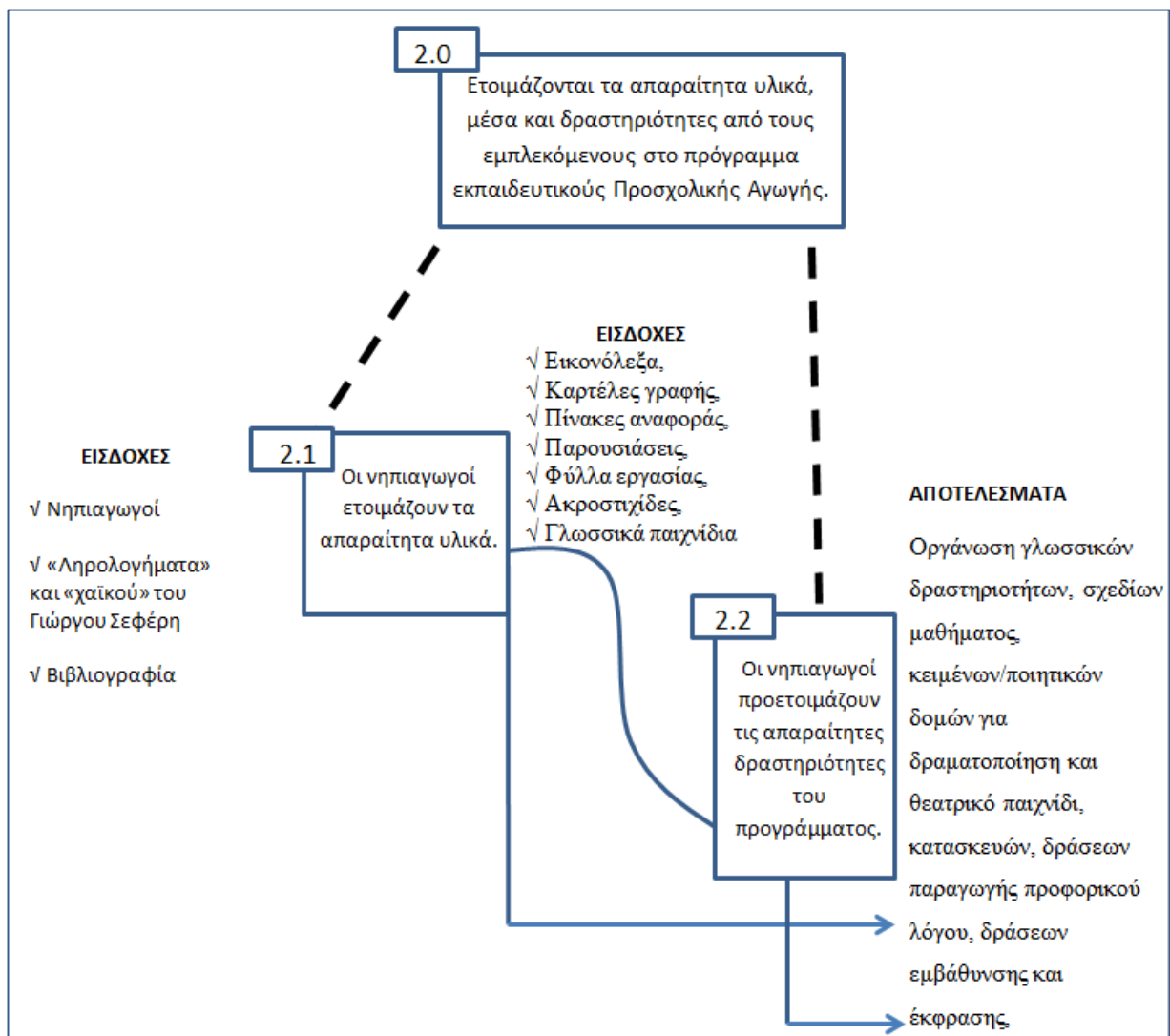

Στο **Διάγραμμα 5.4** παρακολουθούμε πως, με παρόμοιο τρόπο, στο επίπεδο της ετοιμασίας των απαραίτητων μέσων και υλικών για το ΠΦΔΓ έχουμε δύο υποδραστηριότητες. Η μία αφορά στην ετοιμασία των υλικών και των εποπτικών μέσων και η άλλη στην ετοιμασία των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για την υλοποίηση του προγράμματος. Οι εκπαιδευμένοι νηπιαγωγοί, που έχουν πεισθεί μέσω της προηγηθείσας επιμόρφωσης-ενημέρωσης σχετικά με την παιδαγωγική και διδακτική αξία προγραμμάτων φιλαναγνωσίας και δημιουργικής

γραφής, αποτελούν τις εισδοχές της πρώτης υποδραστηριότητας, ενώ τα αποτελέσματά της είναι το εποπτικό υλικό (εικονόλεξα, καρτέλες γραφής, πίνακες αναφοράς, παρουσιάσεις, υποστηρικτικά φύλλα εργασίας, ακροστιχίδες, γλωσσικά παιχνίδια ομοιοκαταληξίας), που πρόκειται να αξιολογηθούν κατά τη διάρκεια του προγράμματος. Οι δύο αυτές υποδραστηριότητες οδηγούν στην ετοιμασία και οργάνωση συγκεκριμένων γλωσσικών και μαθηματικών δραστηριοτήτων, σχεδίων μαθήματος, κειμένων για δραματοποίηση και θεατρικό παιχνίδι, γλωσσικών παιχνιδιών και δράσεων παραγωγής προφορικού λόγου, καθώς και δημιουργικών δράσεων επέκτασης, εμπάθυνσης και έκφρασης στο πλαίσιο του υπό αξιολόγηση προγράμματος.

Διάγραμμα 5.4.:

Οι Δραστηριότητες κατά τη διάρκεια της Ετοιμασίας των Απαραίτητων Μέσων και Υλικών

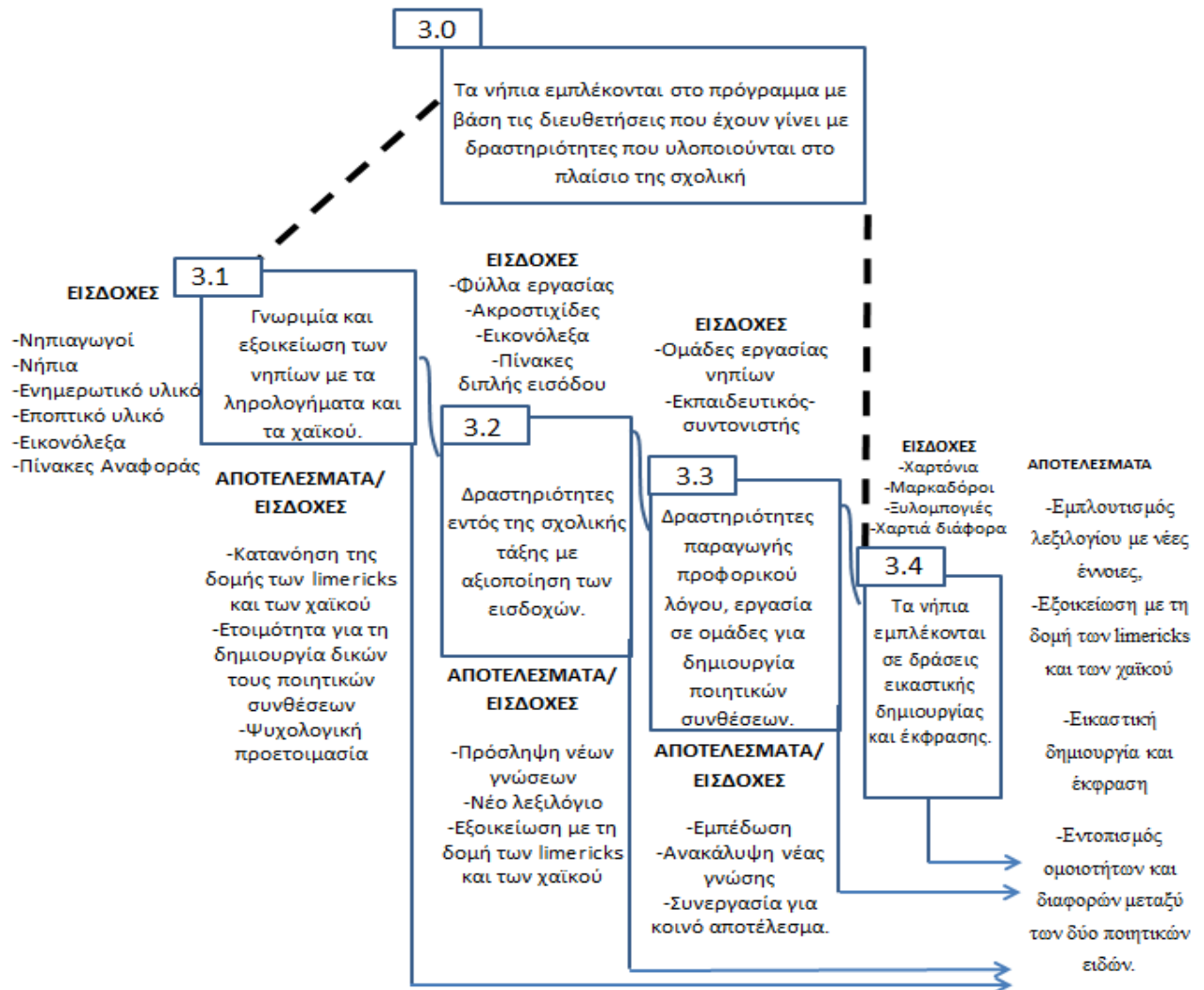
Η ανάλυση της επόμενης κύριας δραστηριότητας, που αφορά την εφαρμογή του προγράμματος εντός της σχολικής τάξης, τη συνεργασία σχολείου-οικογένειας και την επίσκεψη στη Δημοτική Βιβλιοθήκη της περιοχής, είναι εκτενέστερη και αποτυπώνεται ακολούθως στο **Διάγραμμα 5.5**. Πιο συγκεκριμένα σκιαγραφούνται επιλεκτικά τέσσερις υποδραστηριότητες εντός της τάξης του Νηπιαγωγείου. Στην πρώτη υποδραστηριότητα, τα νήπια γνωρίζουν και εξοικειώνονται σταδιακά με τα ληρολογήματα και τα χαϊκού του Γιώργου Σεφέρη. Ενημερωτικό και εποπτικό υλικό, υποστηρικτικά εικονόλεξα και πίνακες αναφοράς, όπως επίσης οι νηπιαγωγοί και τα νήπια, αναφέρονται ως εισδοχές της πρώτης αυτής δράσης. Κάτω από το πλαίσιο 3.1. παρουσιάζονται επίσης ορισμένα από τα αποτελέσματα της δραστηριότητας (κατανόηση της δομής των ποιητικών συνθέσεων, ετοιμότητα για τη δημιουργία των δικών τους limericks και χαϊκού, ψυχολογική προετοιμασία), τα οποία αποτελούν επί της ουσίας τις εισδοχές της επόμενης δραστηριότητας (3.2.).

Η επόμενη υποδραστηριότητα (3.2) έχει τις δικές της ειδικότερες εισδοχές (τα νήπια συμπληρώνουν φύλλα εργασίας, ακροστιχίδες εικονόλεξα, πίνακες διπλής εισόδου με ομοιοκατάληκτες λέξεις), ενώ τα αποτελέσματά της (πρόσληψη νέων γνώσεων, απόκτηση νέου λεξιλογίου, εξοικείωση με τη δομή των υπό επεξεργασία ποιητικών συνθέσεων) αποτελούν με τη σειρά τους εισδοχές για την τρίτη υποδραστηριότητα, η οποία ομοίως έχει τις δικές της ιδιαίτερες εισδοχές (εργασία σε ομάδες για τη σύνθεση ομαδικών limericks και χαϊκού). Τα παιδιά εμπλέκονται δημιουργικά σε δραστηριότητες παραγωγής προφορικού λόγου, συνεργάζονται αρμονικά για την επίτευξη ενός κοινού αποτελέσματος, ακολουθώντας τους κανόνες της δομής των ποιητικών συνθέσεων που κατανόησαν σε προηγούμενο στάδιο.

Τα αποτελέσματα της τρίτης υποδραστηριότητας αποτελούν τις εισδοχές της τέταρτης και τελευταίας υποδραστηριότητας, όπου τα παιδιά στο πλαίσιο της εικαστικής δημιουργίας και έκφρασης εικονογραφούν τις ποιητικές τους συνθέσεις και παρουσιάζουν το αποτέλεσμα της ομαδικής τους εργασίας στην ολομέλεια. Στο τέλος προκύπτουν τα τελικά αποτελέσματα της δραστηριότητας 3.0., όπως είναι ο εμπλουτισμός του λεξιλογίου των νηπίων με νέες έννοιες, η εξοικείωσή τους με τη δομή των ληρολογημάτων και των χαϊκού, η εικαστική δημιουργία και έκφραση, ο εντοπισμός ομοιοτήτων και διαφορών μεταξύ των δύο ποιητικών ειδών.

Διάγραμμα 5.5.:

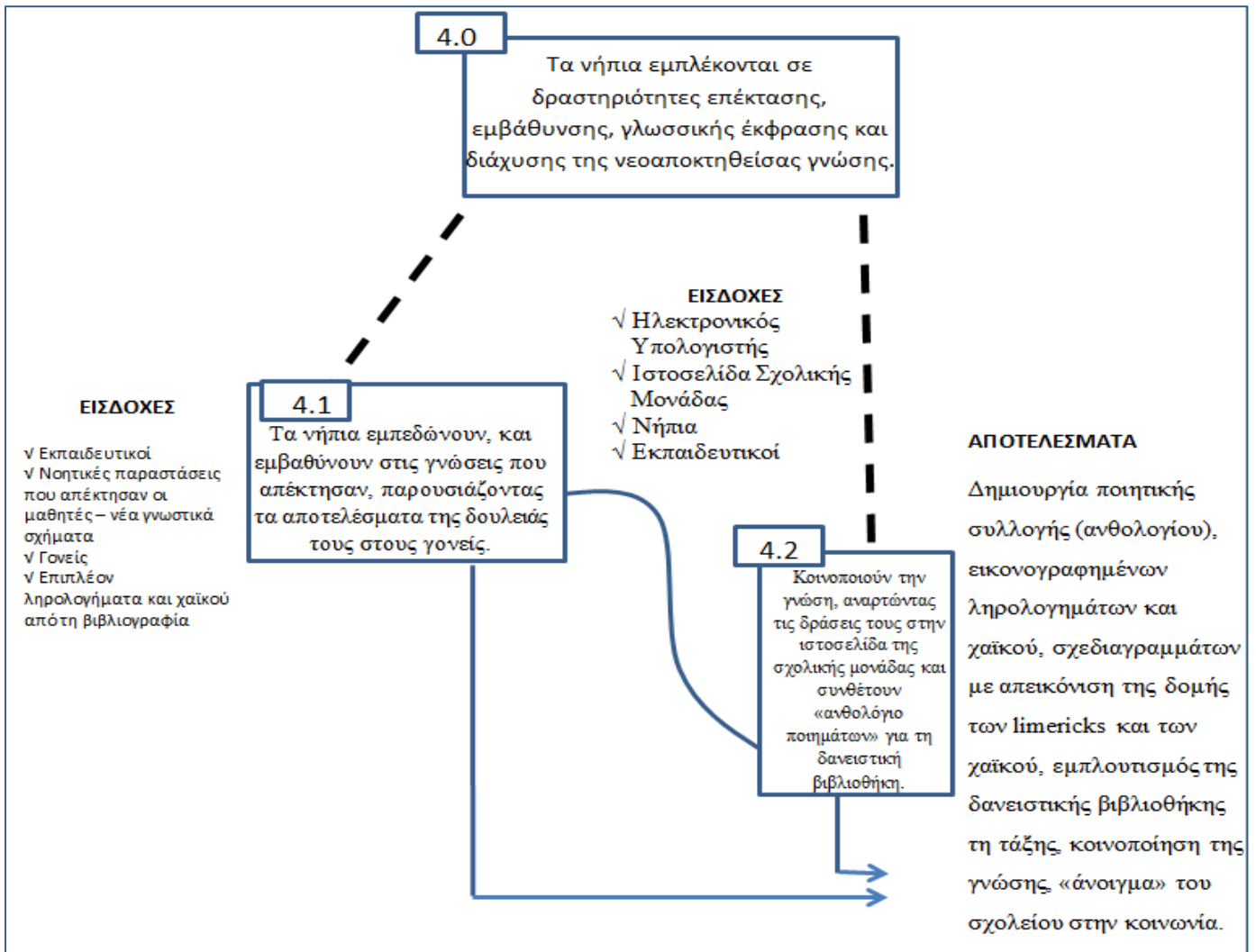
Οι Δραστηριότητες εφαρμογής του προγράμματος εντός της σχολικής τάξης

Ακολουθεί το **Διάγραμμα 5.6.**, στο οποίο αναλύονται οι δραστηριότητες επέκτασης, εμβάθυνσης, γλωσσικής έκφρασης και διάχυσης της αποκτηθείσας γνώσης και οι οποίες χωρίζονται σε δύο υποδραστηριότητες. Στην πρώτη (4.1.) τα νήπια εμπεδώνουν, επεκτείνουν και εμβαθύνουν στις γνώσεις που απέκτησαν, παρουσιάζοντας τα αποτελέσματα της δουλειάς τους στους γονείς, ενώ στη δεύτερη υποδραστηριότητα (4.2.) αποφασίζουν να «κοινοποιήσουν» τη νεοαποκτηθείσα γνώση, αναρτώντας μέρος της προσπάθειας και των δράσεών τους στην ιστοσελίδα της σχολικής μονάδας και συνθέτοντας ένα «ανθολόγιο ποιημάτων» για τη δανειστική βιβλιοθήκη του Νηπιαγωγείου.

Διάγραμμα 5.6.:

Οι Δραστηριότητες εμπάθουσας, επέκτασης και «διάχυσης» της γνώσης

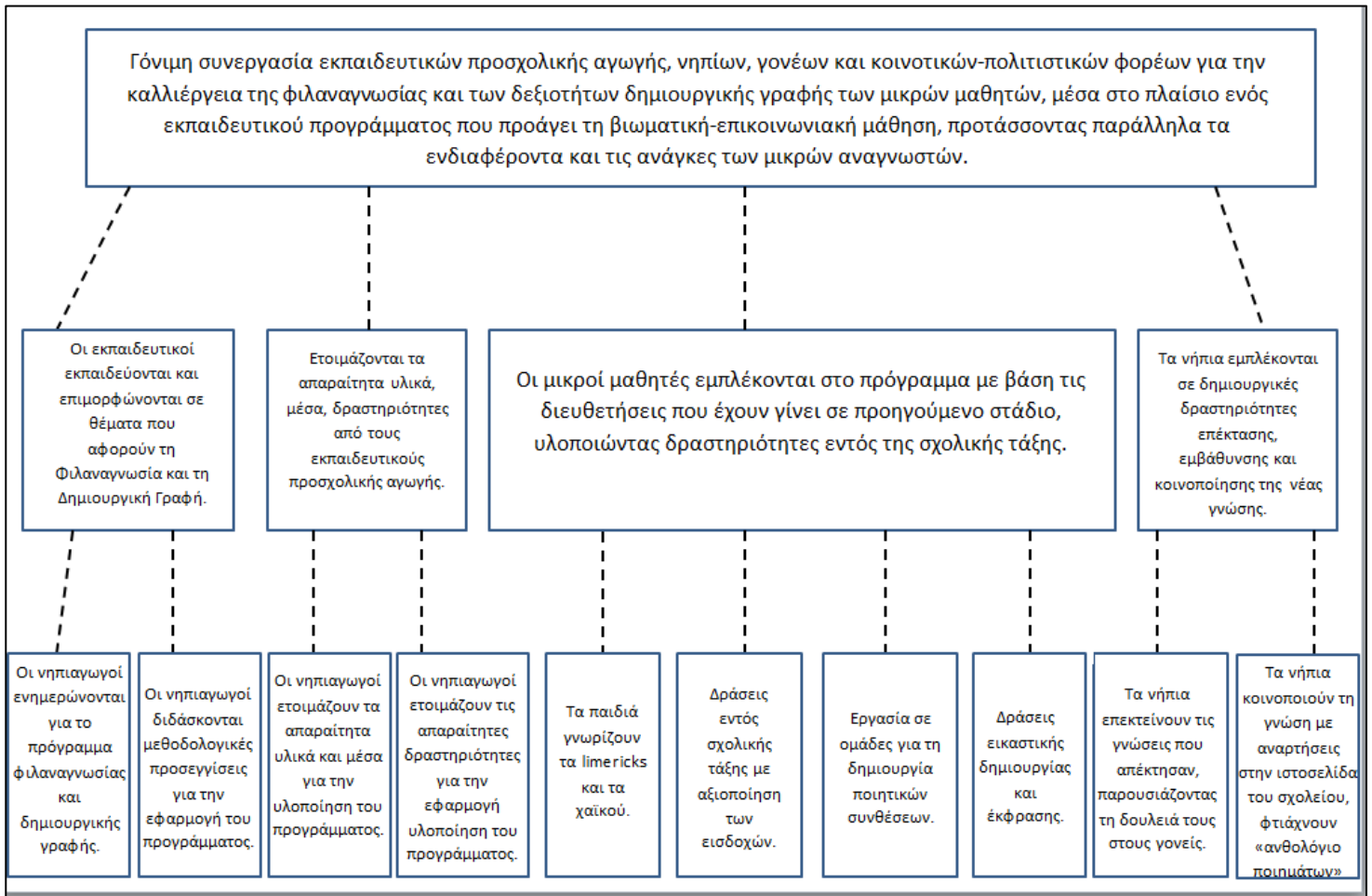

Στη συνέχεια παρουσιάζεται το συγκεντρωτικό **Διάγραμμα 5.7.**, στο οποίο αποτυπώνονται συνοπτικά οι απαραίτητες δραστηριότητες που απαιτούνται για την ολοκληρωμένη εφαρμογή και υλοποίηση του προγράμματος.

Τα δομικά στοιχεία του ΠΦΔΓ που προέκυψαν με τη Μέθοδο της Μοντελοποίησης και τη Δομική Ανάλυση του προγράμματος που προηγήθηκε, θα αποτελέσουν και τους βασικούς άξονες γύρω από τους οποίους θα κινηθεί η ανάπτυξη του σχεδίου αξιολόγησης που θα αποτελέσει αντικείμενο μελέτης και επεξεργασίας επόμενης εργασίας.

Διάγραμμα 5.7.:

Η Συνολική Εικόνα του Προγράμματος

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Αθανασούλα-Ρέππα, Α. (2008). *Εκπαιδευτική διοίκηση και οργανωσιακή συμπεριφορά: η παιδαγωγική της διοίκησης της εκπαίδευσης*. Αθήνα: Έλλην.

Αναγνώστου, Γ. (2008). *Απόψεις Κύπριων καθηγητών Φυσικής Αγωγής σχετικά με την αξιολόγηση των παραγόντων προσωπικότητας των μαθητών στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής*. Ποιότητα στην εκπαίδευση, έρευνα και διδασκαλία. Πρακτικά 10^{ου} Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου, Λευκωσία.

Ανακτήθηκε Οκτώβριο 27, 2014 από:

http://www.pek.org.cy/Proceedings_2008/pdf/q1.pdf

Αρτζανίδου, Έ. & Κουράκη, Χ. (2013). *Φιλαναγνωσία και δημιουργική γραφή*. Πρακτικά 1^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου «Δημιουργική Γραφή», Οκτώβριος 2013, Αθήνα.

Γκλιάου-Χριστοδούλου, Ν. (2007). Φιλαναγνωσία, παιδικά έντυπα και δημιουργικότητα των παιδιών, *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 12, 170-181.

Dymoke, S. & Harrison, J. (2008). *Reflective Teaching and Learning*, SAGE Publications.

Fitzpatrick, J. L., Sanders J. R., & Worthen, B. R. (2004). *Program evaluation: Alternative approaches and practical guidelines* (3rd ed.). New York: Pearson Education.

Καλαθάκη, Μ. (2012). Κριτήρια αξιολόγησης ενός σχολικού προγράμματος περιβαλλοντικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: ένα μεθοδολογικό εργαλείο που κάνει πράξη τη θεωρία, *Για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, 1(46).

Ανακτήθηκε Οκτώβριος 15 2014 από:

<http://www.peekpemagazine.gr/past-issues>

Καραγιάννης, Σ. (2010). Καραγιάννης Σ. (2010). *Η Δημιουργική Γραφή ως Καινοτόμος Δράση στο Σχολείο: όψεις μιας Παιδαγωγικής Εμπειρίας*.

Ανακτήθηκε Νοέμβριος 5, 2014 από:

<https://www.scribd.com/doc/49612155/%CE%97-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AE-%CF%89%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CF%84%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%82-%CE%B4%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%A3%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%BF>

Καρακίτσιος, Α. (2012α). Εισαγωγή στη Φιλαναγνωσία, Επιμορφωτικό υλικό για εκπαιδευτικούς στο πλαίσιο των πράξεων «Καινοτόμες Δράσεις Ενίσχυσης Φιλαναγνωσίας των Μαθητών».

Ανακτήθηκε Νοέμβριος 16, 2014 από:

<http://www.philanagnosia.gr/epimorfoseis/epimorfotiko-yliko/1583-epimorfotiko-yliko2>

Καρακίτσιος, Α. (2012β). Δημιουργική Γραφή: μια άλλη προσέγγιση της λογοτεχνίας ή επιστροφή της Ρητορικής;, *Κείμενα*, τ.15.

Μαρκόπουλος, Ι. & Λουριδάς, Π. (2010). Κριτική προσέγγιση νέων κανόνων αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου. *Επιστημονικό Βήμα*, 14, 25-41.

Ματσαγγούρας, Η. (2001). *Θεωρία της Διδασκαλίας: η προσωπική θεωρία ως πλαίσιο στοχαστικο-κριτικής ανάλυσης*. Αθήνα: Gutenberg.

Πασιαρδής, Π. (1994). *Μοντελοποίηση προγραμμάτων (Program Modeling): η περίπτωση του προγράμματος για τη λειτουργική εκμάθηση της Νεοελληνικής Γλώσσας*. «Αξιολόγηση Προγραμμάτων στην Εκπαίδευση». 4^ο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου.

Στυλιανίδης, Μ. (2002). Εκπαιδευτικά προγράμματα μουσειακής αγωγής: μια πρόταση για μοντελοποίηση και αξιοποίησή τους, *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 34, 44-64.

Στυλιανίδης, Μ. & Πασιαρδής, Π.(2014). *Μοντελοποίηση προγραμμάτων/Τεχνική Δομημένη Ιεραρχική Ανάλυση*, στο Πασιαρδής, Π. (επιμ.), *Αξιολόγηση Προγραμμάτων και Προσωπικού στην Εκπαίδευση Ι*, Αθήνα: Ίων, 1-26, 99-128.

Tolbert, E. (1978). *An introduction to guidance*. Boston: Little & Brown.

Τσιλιμένη, Τ. (2012). «Μεγάλες προσδοκίες»: Συνομιλώντας για τη δημιουργική γραφή με φοιτητές του ΠΤΠΕ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, *Κείμενα*, τ. 15.

Τσιλιμένη, Τ. (2013). Οι απόψεις και οι τακτικές των νηπιαγωγών για τις φιλαναγνωστικές δράσεις στην Προσχολική Εκπαίδευση. *Διαδρομές*, 110, 8-19.

Χριστοφίδου, Ε. (2014). *Εισαγωγικές Έννοιες – Ορισμοί – Διαφορές Έρευνας και Αξιολόγησης*, στο Πασιαρδής, Π. (επιμ.), *Αξιολόγηση Προγραμμάτων και Προσωπικού στην Εκπαίδευση Ι*, Αθήνα: Ίων, 1-26.

Χουλιάρα, Ξ. (2010). Η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών οργανισμών και ιδρυμάτων, η συστημική θεωρία και το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, *Open Education – The Journal of Open and Distance Education and Educational Technology*, 6 (1&2), 201-220.